

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра співу, диригування і музично-теоретичних дисциплін

ОСНОВИ ТЕОРІЇ МУЗИКИ

Методичні рекомендації
до самостійного опрацювання
навчальної дисципліни

для студентів напряму підготовки
014 Середня освіта (Музичне мистецтво),
025 Культура і мистецтво
освітнього ступеню „Бакалавр”
денної форми навчання

Мукачево
2017

УДК 781
ББК 85.310.50я73

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № 10 від 16.03.2017 р*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри співу, диригування і музично-
теоретичних дисциплін
протокол № 7 від 31.01.2017 р.*

Укладач

Товтин Н.І. – ст.викл. кафедри співу, диригування і музично-теоретичних дисциплін МДУ

Рецензент

Гаснюк В.В. – к.пед.н., доцент кафедри педагогіки музичної освіти і виконавського мистецтва МДУ

О-75

Основи теорії музики: методичні рекомендації до самостійного опрацювання навчальної дисципліни для студентів денної форми навчання напряму підготовки 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), 025 Культура і мистецтво / укладач Н.І.Товтин. – Мукачево : МДУ, 2017. – 39 с.(1,81 д.а.)

У методичних рекомендаціях розкрито зміст та завдання навчальної дисципліни „Основи теорії музики”, подано обсяг змістових модулів та орієнтовні питання до семестрового контролю (іспиту). До кожної теми навчальної дисципліни пропонується перелік питань самостійного опрацювання, що поглиблює зміст лекційного курсу та знань студентів. Методичне видання включає тематику рефератів з даної дисципліни, опис вимог щодо їх написання та оцінювання, а також критерії оцінювання самостійної роботи студентів.

© МДУ, 2017

Зміст

ВСТУП	4
Розділ 1 ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	
1.1 Мета та завдання навчальної дисципліни	5
1.2 Опис та структура навчальної дисципліни	6
1.3 Зміст лекційного курсу	8
1.4 Перелік орієнтовних питань до іспиту	10
Розділ 2 МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ	
2.1 Зміст самостійної роботи студентів у процесі вивчення „Основ теорії музики”	13
2.2 Питання та завдання для самостійного опрацювання тем	17
2.3 Тематика та вимоги щодо підготовки реферату з „Основ теорії музики”	34
2.4 Критерії оцінювання самостійно здобутих навчальних досягнень студентів	36
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	37

ВСТУП

Проблема самостійної роботи в межах університетської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є першочерговим завданням сучасної гуманістичної парадигми освіти, одним із важливіших чинників навчально-пізнавальної діяльності студентів, що сприяє ефективному формуванню у них умінь шляхом виконання пошукових завдань. В умовах сьогодення самостійність стає професійно необхідною якістю будь-якого спеціаліста. Доведено, що дотримання принципу свідомості, творчої активності та самостійності студентів сприяє підвищенню ефективності навчання, мотивації засвоєння знань, формуванню навичок і вмінь.

У процесі активної самостійної музичної діяльності майбутній фахівець набуватиме знань і формуватиме уміння та навички, докладаючи до цього значних вольових зусиль, наполегливості, старанності. Доки особистість сама не спробує з'ясувати суті тієї чи іншої інформації, не зрозуміє її призначення та потреби застосування у практичній діяльності, результативність навчання буде малоефективною. Саме з цієї причини важаємо, що самостійна робота студентів посідає особливе місце серед інших методів навчання у вищому навчальному закладі.

Проблемі впливу самостійної роботи в контексті формування висококваліфікованого фахівця приділяли увагу такі вчені, як А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Буряк, В. Звягінський, Н. Левітов, М. Нікандров, П. Підкасистий, С. Солдатенко та ін. У дослідженнях музично-педагогічної освіти самостійну роботу студентів вивчали Є. Абдулін, О. Апраксіна, Л. Арчажнікова, Л. Кожевнікова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова та ін. Отже, питання організації самостійної роботи не можна назвати новим, хоча актуальність даної проблеми очевидна у світлі тенденцій, притаманних сучасній освіті.

Укладене методичне видання містить комплекс коротких і чітко сформульованих пропозицій і вказівок з проблеми якісної організації самостійної роботи студентів в процесі вивчення дисципліни „Основи теорії музики”. За навчальним планом означена дисципліна передбачена для вивчення на першому курсі та розглядається як складова змісту навчальної підготовки освітнього ступеню „бакалавр”. Розроблено методичні рекомендації на основі робочої навчальної програми з означеної дисципліни для студентів освітнього ступеню „бакалавр” напрямів підготовки 014 Середня освіта, 025 Культура і мистецтво з метою:

- систематизації та поглиблення знань теоретичного і практичного матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- формування практичних навичок з подальшого самостійного опрацювання музикознавчої та навчально-методичної літератури;
- актуалізації вміння самостійно добирати та користуватися джерелами інформації для узагальнення опанованого матеріалу.

Розділ 1

ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 Мета та завдання навчальної дисципліни

„Основи теорії музики” є нормативною навчальною дисципліною у системі підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, складність опанування якої полягає у її багатоскладовості, об’ємі, різноманітності тем і напрямків роботи.

Предметом вивчення навчальної дисципліни „Основи теорії музики” є закономірності будови музичних елементів та логіка їх співвідношення. Вивчення системи знань означеної дисципліни базується на використанні зразків народної та професійної музики. Обов’язковим є використання творів дошкільного та шкільного репертуарів.

Метою вивчення навчальної дисципліни – ознайомлення з елементами музичної мови та її взаємодії на основі метроритму, ладотональності та форми: опанування цілісного наукового знання про музику, зокрема, про устрій форми та засоби вираження художнього змісту в музичному творі; формування навичок самостійного теоретичного аналізу музичних явищ будь-якого походження, складу, змісту; формування готовності до використання знань про музичне мистецтво відповідно до потреб практики виховання та навчання школярів.

Завдання навчальної дисципліни – оволодіти теоретичними знаннями і практичними навичками щодо загальних питань теорії музики, які сприятимуть емоційно-усвідомлено сприймати музику, аналізувати, будувати та осмислювати логіку ладових, ладо-тональних, інтервальних, акордових та інших музичних явищах, орієнтуватися в окремих виражальних засобах, жанрах і стилях музики.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- основи теорії музики як науки;
- основні засоби музичної виразності;
- загальні відомості про нотний запис та системи нотацій;
- будову простих і складних інтервалів та їх обернень;
- будову основних видів тризвуків та їх обернень.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **вміти**:

- будувати гами, інтервали, акорди від заданого звука та в тональності;
- аналізувати невеликі музичні побудови з визначенням головної тональності, відхилення або модуляції, характеру руху мелодії, ритмічних особливостей та ін.;
- грати на фортепіано інтервали, акорди з оберненням та розв’язанням;
- здійснювати гармонічний аналіз музичної тканини;
- транспонувати невеликі твори, пісні шкільного репертуару в задану тональність;

- свідомо й творчо використовувати набуті знання у подальшій професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

1.2 Опис та структура навчальної дисципліни

Курс розроблено за вимогами кредитно-модульної системи і складається з двох модулів. Кількість годин, передбачених за навчальним планом – 180 (з них – 72 аудиторних). Більша ж частка навчального часу (108 годин) передбачає самостійну роботу студентів.

Таблиця 1 - Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 6	0202 - Мистецтво	Обов'язкова
Модулів – 2	014 - Середня освіта (музичне мистецтво), 025 - Музичне мистецтво	Рік підготовки:
Змістових модулів – 6		1-й
Загальна кількість годин – 180		1/2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 / 3 самостійної роботи студента: I-й семестр: 15 тижнів – 2 год. 2 тижня – 1 год. II-й семестр: 12 тижнів – 3 год. 5 тижнів – 2 год.	Бакалавр	Лекції
		18/26 год.
		Практичні, семінарські
		10/18 год.
		Лабораторні
		–
		Самостійна робота
32/46 год.		
		Вид контролю: <i>залік / екзамен</i>

Таблиця 2 -Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Денна форма навчання			
	усього	лекції	практичні	самостійна робота
1	2	3	4	5
МОДУЛЬ 1				
<i>Змістовий модуль 1. Музична фонетика</i>				
Тема 1. Музика як вид мистецтва	3	1	-	2
Тема 2. Музичні звуки та їх властивості	3	1	-	2
Тема 3. Музична система	4	2	-	2
Тема 4. Музичний стрій	6	2	2	2
Разом за змістовим модулем 1	16	6	2	8
<i>Змістовий модуль 2. Нотна графіка</i>				
Тема 5. Історія нотного письма	5	1	2	2
Тема 6. Нотне письмо	4	2	-	2
Тема 7. Мелізми	3	1	-	2
Разом за змістовим модулем 2	12	4	2	6
<i>Змістовий модуль 3. Часові та звуковисотні співвідношення в музиці</i>				
Тема 8. Часові співвідношення в музиці	7	1	2	4
Тема 9. Тактовий розмір	5	1	-	4
Тема 10. Звуковисотні співвідношення в музиці. Інтервали	8	2	2	4
Тема 11. Акорди	8	2	2	4
Тема 12. Акорди більш складної будови	4	2	-	2
Разом за змістовим модулем 3	32	8	6	18
МОДУЛЬ 2				
<i>Змістовий модуль 4. Музична морфологія</i>				
Тема 13. Мелодія	8	2	2	4
Тема 14. Лад. Тональність	8	2	2	4
Тема 15. Тональності мажоро-мінорної системи	8	2	2	4
Разом за змістовим модулем 4	24	6	6	12
<i>Змістовий модуль 5. Інтервали та акорди у натуральних і гармонічних ладах</i>				
Тема 16. Будова інтервалів у мажорі та мінорі	8	2	2	4
Тема 17. Тризвуки у натуральних і гармонічних ладах	10	4	2	4
Тема 18. Септакорди у натуральних і гармонічних ладах	10	4	2	4
Разом за змістовим модулем 5	28	10	6	12
<i>Змістовий модуль 6. Основні засоби музичної виразності</i>				
Тема 19. Монодичні ладові системи	8	2	2	4
Тема 20. Хроматика	6	2	-	4
Тема 21. Транспозиція	6	2	-	4
Тема 22. Музичний синтаксис	8	2	2	4
Тема 23. Музичні склади та фактура	8	2	-	6
Модульний контроль	2	-	2	-
Разом за змістовим модулем 6	38	10	6	22
Підготовка до іспиту	30	-	-	-
Всього:	180	44	28	78

1.3 Зміст лекційного курсу

МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль 1. Музична фонетика

Тема 1. Музика як вид мистецтва

Предмет, мета і завдання навчальної дисципліни „Основи теорії музики”. Музика як вид мистецтва та її роль в естетичному вихованні особистості. Зміст у музиці. Виховна роль музики.

Тема 2. Музичні звуки та їх властивості

Звук як фізичне явище. Музичні звуки та їх властивості. Висота звука. Тривалість звука. Гучність звука. Тембр звука. Резонанс.

Тема 3. Музична система

Діапазон. Регістр. Звукоряд. Запис звуків основних ступенів. Нотний стан. Додаткові лінійки. Октавна система. Позначення звуків за складовою та літерною системою. Знаки альтерації. Похідні ступені звукоряду. Енгармонізм звуків.

Тема 4. Музичний стрій

Піфагорів стрій. Гармонічний стрій. Темперовані строї. Поняття про рівномірно-темперований стрій. Півтон. Цілий тон. Діатонічні та хроматичні тони й півтони. Камертон.

Змістовий модуль 2. Нотна графіка

Тема 5. Історія нотного письма

Літерні нотації. Невми. Реформа Гвідо Аретинського. Давньоруська знаменна нотація.

Тема 6. Нотне письмо

Запис нот і пауз. Інші елементи нотного письма. Скрипковий та басовий ключі. Поняття про інші ключі. Хорова та оркестрова партитури.

Тривалості звуків та їх позначення. Знаки збільшення тривалостей звуків. Знаки спрощення нотного письма. Знаки скорочення нотного письма.

Тема 7. Мелізми

Орнаментика. Види мелізмів: форшлаг, мордент, групето, трель. Розшифрування мелізмів. Нове у нотації.

Змістовий модуль 3. Часові та звуковисотні співвідношення в музиці

Тема 8. Часові співвідношення в музиці

Ритм. Ритмічний рисунок. Такт. Сильна та слабка долі такту. Поліритмія. Метр. Прості та складні такти. Затакт. Диригентські схеми. Синкопа та її різновиди. Поліметрія.

Тема 9. Тактовий розмір

Прості та складні розміри. Мішані та змінні розміри. Запис тактового розміру. Групування тривалостей в простих та складних розмірах. Групування тривалостей в інструментальній музиці. Групування тривалостей у вокальній та хорovій музиці. Темп. Метроном. Агогіка. Динаміка.

Тема 10. Звуковисотні співвідношення в музиці. Інтервали

Прості інтервали. Виклад інтервалів. Мелодичні інтервали. Гармонічні інтервали. Консонуючі та дисонуючі інтервали. Обернення інтервалів. Складні (складені) інтервали. Енгармонізм інтервалів.

Використання інтервалів в музиці.

Тема 11. Акорди

Акорди терцієвої будови. Різновиди тризвуків. Обернення тризвуків. Септакорди. Види септакордів. Обернення септакордів.

Тема 12. Акорди більш складної будови

Нонакорди. Акорди зміненої терцієвої будови. Акорди нетерцієвої будови. Виклад акордів.

МОДУЛЬ 2

Змістовий модуль 4.Музична морфологія

Тема 13. Мелодія

Сутність мелодії. Визначення мелодії та її структурний каркас. Види мелодичного рисунка. Секвенція. Кульмінація.

Тема 14. Лад. Тональність

Визначення ладу. Ладовий звукоряд. Натуральний мажор. Тональність. Гама. Тетрахорди. Стійкі та нестійкі ступені. Ладові функції. Головні та побічні ступені. Поняття про головні та побічні функції ладу.

Тема 15. Тональності мажоро-мінорної системи

Мажорний і мінорний лади. Три види мажору та мінору. Поняття про паралельні тональності. Однойменні тональності. Порівняльна характеристика мажорних та мінорних ладів. Визначення ладу і тональності твору. Кварто-квінтове коло тональностей. Тональності з числом знаків більше семи. Загальні поняття про модуляцію. Основні типи модуляції. Загальні ладові характеристики. Політональність.

Змістовий модуль 5.Інтервали та акорди у натуральних і гармонічних ладах

Тема 16. Будова інтервалів у мажорі та мінорі

Поняття про стійкі та нестійкі інтервали. Розв'язання нестійких інтервалів. Характерні інтервали та їх розв'язання. Діатонічні та хроматичні інтервали. Виразальність мелодичних інтервалів. Виразальність гармонічних інтервалів.

Тема 17. Тризвуки у натуральних і гармонічних ладах

Головні та побічні тризвуки. Головні функції ладу. Збільшені та зменшені тризвуки, їх обернення та розв'язання. З'єднання головних тризвуків ладу.

Тема 18. Септакорди у натуральних і гармонічних ладах

Септакорди. Домінантовий септакорд, його обернення та розв'язання. Увідні септакорди. Розв'язання увідного септакорду. Септакорд II-го ступеню (субдомінантового септакорду). Поняття про побічні септакорди. Нонакорди та їх розв'язання.

Змістовий модуль 6. Основні засоби музичної виразності

Тема 19. Монодичні ладові системи

Пентатоніка. Тетракорди. Грецькі лади. Церковні лади. Натуральні семиступеневі лади. Гексахорди. Натуральні семиступеневі лади (іонійський, еолійський, лідійський, міксолідійський, дорійський, фрігійський, локрійський (гіпофрігійський)). Лади української музики. Маломістки звукоряди. Лади на основі маломістких звукорядів. Двічігармонічні лади. Поняття про ладову перемінність. Поліладовість.

Тема 20. Хроматика

Хроматична гама, її правопис у мажорі та мінорі. Ладова альтерація. Штучні звукоряди. Додекафонія.

Тема 21. Транспозиція

Транспозиція та сфера її застосування. Різні способи транспозиції.

Тема 22. Музичний синтаксис

Музична побудова. Цезури. Період, речення, фраза, мотив, субмотив, інтонація. Основні види каденцій. Періоди квадратної та неквадратної будови. Періоди повторної та неповторної будови. Період однотональний та модулюючий.

Тема 23. Музичні склади та фактура

Монодія. Поліфонія. Поліфонія і гомофонія: термінологічний аспект. Загальні принципи поліфонії. Поліфонія і гармонія. Види поліфонії. Гармонія. Фактура. Поняття музичної фактури. Фактура і склад. Компоненти фактури та її функції. Фактура і жанр. Виразальна і формотворча роль фактури. Стиль і жанр в музиці. Основні категорії музичного стилю. Персональні стилі. Етнічні стилі. Історичні стилі. Персональний, етнічний та історичний стилі у відношеннях один до одного. Музичний жанр: визначення поняття. Назви музичних жанрів.

1.4 Перелік орієнтовних питань до іспиту

1. Звук. Музичні звуки та їх властивості.
2. Октавна система. Діапазон. Регістр.
3. Позначення звуків за складовою та літерною системою.
4. Темперований стрій. Півтон. Цілий тон. Камертон.
5. Похідні ступені звукоряду. Альтерація та альтеровані ступені.
6. Рівномірно-темперований стрій.
7. Діатонічні та хроматичні тони і півтони.
8. Енгармонізм звуків.
9. Нотний стан. Ключі „соль”, „фа”, „до”.
10. Тривалості нот і пауз. Знаки збільшення тривалостей.
11. Ритм. Ритмічний рисунок.
12. Метр. Прості та складні такти.
13. Затакт. Диригентські схеми.

14. Синкопа та її різновиди.
15. Прості та складні розміри.
16. Групування тривалостей в простих розмірах.
17. Групування тривалостей в складних розмірах.
18. Групування тривалостей в інструментальній, вокальній та хоровій музиці.
19. Групування тривалостей у вокальній та хоровій музиці.
20. Поліритмія. Поліметрія.
21. Темп. Позначення темпів. Метроном.
22. Інтервали. Прості та складні (складені) інтервали.
23. Складні (складені) інтервали.
24. Обернення інтервалів.
25. Використання інтервалів у музиці.
26. Поняття про стійкі та нестійкі інтервали.
27. Діатонічні та хроматичні інтервали.
28. Консонуючі та дисонуючі інтервали.
29. Характерні інтервали.
30. Енгармонізм інтервалів.
31. Виразальність гармонічних інтервалів.
32. Виразальність мелодичних інтервалів.
33. Акорди терцієвої будови.
34. Різновиди тризвуків. Обернення тризвуків
35. Септакорд. Види септакордів.
36. Обернення септакордів.
37. Нонакорди та їх розв'язання.
38. Акорди нетерцієвої будови.
39. Головні та побічні тризвуки.
40. Збільшені та зменшені тризвуки.
41. Сутність мелодії. Види мелодичного рисунку.
42. Лад. Еволюція ладоутворення.
43. Стійкі та нестійкі ступені. Гама.
44. Ладові функції. Головні та побічні ступені.
45. Три види мажору та мінору.
46. Кварто-квінтове коло тональностей.
47. Загальні поняття про модуляцію.
48. Головні функції ладу.
49. З'єднання головних тризвуків ладу.
50. $S5_3$ – його обернення та розв'язання.
51. $D5_3$ – його обернення та розв'язання.
52. Септакорд. Види септакордів та їх обернення.
53. D_7 – його обернення та розв'язання.
54. Увідні септакорди. Розв'язання увідного септакорду.
55. Септакорд другого ступеню (субдомінантовий септакорд).
56. Поняття про побічні септакорди.

57. Діатонічні семиступеневі лади.
58. Пентатоніка.
59. Двічі гармонічні лади.
60. Штучні звукоряди.
61. Грецькі лади. Церковні лади.
62. Хроматична гама, її правопис у мажорі та мінорі.
63. Поліладовість. Політональність.
64. Додекафонія.
65. Транспозиція та сфери її застосування.
66. Різні способи транспозиції.
67. Музична побудова. Речення. Період.
68. Період як самостійна форма.
69. Історія нотного письма. Літерні нотації. Невми.
70. Реформа Гвідо Аретинського.
71. Давньоруська знаменна нотація.
72. Мензуральна нотація.
73. Цифрові нотації.
74. Монодія. Поліфонія. Види поліфонії.
75. Гармонія.
76. Фактура. Поняття музичної фактури.
77. Роль фактури в організації і сприйнятті музичного твору.
78. Фактура і жанр.
79. Виразальна і формотворча роль фактури
80. Стил і жанр в музиці.
81. Музичний жанр: визначення поняття.
82. Основні категорії музичного стилю.
83. Орнаментика.
84. Види мелізмів.
85. Розшифрування мелізмі, їх зв'язок з виконавськими традиціями та закономірностями музичного стилю.
86. Знаки спрощення нотного письма.
87. Знаки скорочення нотного письма.
88. Нове у нотації.
89. Основні категорії музичних стилів.
90. Жанрова система музичної культури.

Розділ 2 МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

2.1 Зміст самостійної роботи студентів у процесі вивчення „Основ теорії музики”

Зміст самостійної роботи з навчальної дисципліни „Основи теорії музики” визначено навчальною програмою дисципліни та робочою навчальною програмою вивчення дисципліни. На самостійну роботу винесено: частина теоретичного матеріалу, менш складного за змістом; окремі практичні роботи, що не потребують безпосереднього керівництва викладача.

Самостійна робота забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни:

- базові рекомендовані джерела (підручник, конспект лекцій викладача, навчальні та методичні посібники);

- допоміжні рекомендовані джерела (наукові, фахові, монографічні, періодичні видання);

- методичні матеріали (методичні вказівки щодо самостійного опрацювання тем навчальної дисципліни).

Самостійна робота над засвоєнням навчального матеріалу з дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також у домашніх умовах.

При використанні складних систем доступу до інформації передбачаються можливості отримання необхідної консультації або допомоги з боку викладача.

Використання часу для самостійного опрацювання навчального матеріалу є справою творчою. Бажано у процесі самоопрацювання виробити власний стиль, взявши в його основу наукову організацію праці. Економії часу сприятимуть знання основ комп'ютерної грамотності, бібліографії, система забезпечення базовими рекомендованими джерелами, вміння працювати з ними; вміння відрізнити головне від другорядного в процесі самоопрацювання; зосередженість на навчанні, фізичних і моральних сил, думок і прагнень; цілеспрямованість і раціональність виконання завдань самостійної роботи.

„Основи теорії музики” – початкова складова частина професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, завдання якої полягає у здобутті знань, умінь і навичок щодо основних елементів музичного мистецтва. Як складова комплексу музично-теоретичних дисциплін, вона тісно пов'язана і є початковим етапом опанування сольфеджіо, гармонії, поліфонії, аналізу музичних творів тощо. Процес засвоєння навчального матеріалу дисципліни включає аудиторні (лабораторні) заняття, виконання усних та письмових домашніх завдань, контрольних робіт, самостійну роботу. Такий підхід стимулюватиме творче розв'язання поставлених проблем, творчу самореалізацію студентів.

Для реалізації самостійної роботи в процесі вивчення навчальної дисципліни виконується комплекс завдань різних типів і відповідних рівнів складності. Кожен з елементів завдання має спонукати до самостійних рішень, порівнянь умов, здійснення необхідного інформаційного пошуку тощо. Розроблені завдання для самостійного опрацювання є основною умовою належного планування та організації самостійного навчання.

Існує безліч видів записів, які можна застосовувати під час самоопрацювання навчального матеріалу дисципліни. Серед них найбільш ефективними є наступні.

Анотація (від лат. annotation – примітка, позначка) – короткий виклад змісту книги, статті або окремого текстового фрагмента з їхньою критичною оцінкою. Складання анотації часто не вимагає глибинного ознайомлення зі змістом книги, однак і при поверхневому перегляді слід вміти виділяти головні цілі опрацювання навчального матеріалу, його ключові моменти, кінцеві висновки. Анотуванню притаманні лаконічність й чіткість формулювань. При цьому важливо не тільки анотувати знайдений матеріал, але на підставі анотацій визначати спільні та відмінні риси цілей і змісту матеріалу, пріоритетних напрямків, зроблених висновків.

План – форма запису при читанні, яка відображає зміст і структуру книги й дозволяє легко відновити в пам'яті її головні положення. Розрізняють: простий план запис під нумерацією. Крім загального плану можуть складатися плани окремих частин книги, наприклад, у тому випадку, коли видання не є однорідним за змістом збірки наукових статей, періодика тощо.

Тези (від грець. thesis – положення) – коротко сформульовані головні положення навчального посібника, наукової або науково-популярної роботи, документального матеріалу (а також лекції, доповіді, повідомлення). Необхідною умовою для складання тез є досить повне засвоєння змісту книги, чітке розуміння її домінуючих ідей і висновків.

Конспект (від лат. conspectus – огляд) – один з найпоширеніших видів записів, який передбачає письмовий огляд основних думок будь-якої друкованої роботи, а також лекції, доповіді, промови. Найбільш простою формою конспекту є текстовий конспект, що вимагає поглибленого ознайомлення з певним твором або його фрагментами, виділення ключових положень і фіксування їх у писемній формі.

Словник музичних термінів – вибіркового запис спеціальних музичних термінів, які зустрічаються в навчальній або науковій літературі, з їх детальним поясненням. Складати словник слід за абеткою, що значно полегшить користування ним. Встановлюючи значення незнайомого терміну за допомогою довідкових видань слід чітко усвідомлювати багатоваріантність значеннєвих відтінків деяких слів і навчитися самостійно виявляти потрібне значення відповідно контексту.

Корисно *простежувати етимологію слів* іноземного походження. При цьому важливо фіксувати незнайомі слова і їх значення не тільки на папері, а й

у пам'яті, що значно збагатить лексикон, зробить мову більш грамотною і професійною. Самоопрацювання термінології варто проводити систематично.

Зазначимо, що музично-теоретична підготовка актуалізує необхідність використання комплексного підходу до навчального процесу майбутніх вчителів музичного мистецтва. Вивчення музичного твору, проникнення в його образний зміст та будову форми не обмежується якимось одним чи навіть кількома формальними аспектами аналізу (гармонічним, поліфонічним, музично-виконавським тощо). Об'єктивне розуміння музичних явищ в цілому або окремого художнього твору потребує залучення і філософських, і естетичних, і психологічних, і мовознавчих, і музично-історичних знань.

Всебічне й цілісне уявлення про зміст і форму музичних творів дуже важливе для майбутньої професії, оскільки воно дає необхідну основу для ефективного здійснення складної, багатогранної діяльності – навчання. Ось в цьому випадку фахівець зможе використати знання, якими він оволодів під час вивчення музично-теоретичних дисциплін. Стануть у нагодій знання з акустики, естетики, психології музики, стилістики, систематики музичних творів тощо. Змістовий матеріал вищезазначених дисципліни має за мету надати цілісного наукового знання про музику, готувати фахівців до використання наукових знань про музичний твір відповідно до потреб, а також формувати навички самостійного теоретичного аналізу музичних явищ будь-якого походження, складу, змісту.

Для успішного оволодіння музично-теоретичними дисциплінами у вищому навчальному закладі варто розвивати вербальний тип інтелекту, який характеризується широтою пізнавальних інтересів, ерудованістю, багатим мовним запасом, умінням правильно його використовувати, схильністю до абстрактного мислення. Для цього варто в навчальному процесі поєднувати пояснення матеріалу викладачем із самоопрацюванням його змісту студентів – зросте якість оволодіння студентами навчальним матеріалом дисципліни, підвищиться інтенсивність навчальної діяльності студентів, їх пізнавальна активність й самостійність. Ефективне розгортання самостійної роботи, як і навчального процесу взагалі, значною мірою залежить і від ставлення до навчальної дисципліни „Основи теорії музики”. Насамперед потрібно з перших днів навчання з'ясувати значення музично-теоретичних дисциплін та основ теорії музики зокрема, в професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Серед професійних компетенцій вчителя музичного мистецтва виокремлює музично-творчі компетенції – теоретик-сольфеджист, композитор, імпровізатор та аранжувальник. Учитель має володіти системою музично-теоретичних понять у їх модифікованому вигляді з урахуванням сприйняття школярів, методикою формування в останніх узагальнених понять і термінів, побудованою на основі усвідомлення слухових уявлень та досвіду музичної діяльності. Комплекс предметів музично-теоретичних дисциплін тісно пов'язаний з такими навчальними дисциплінами, як „Методика музичного

виховання”, „Хорове диригування”, „Хорове аранжування”, „Постановка голосу” та ін.

Орієнтація музично-теоретичного навчання на комплексно-синтетичні засади забезпечить ефективність та дієвість методики музично-теоретичної підготовки педагогів-музикантів: по-перше, синтез теоретичного, слухового та практичного компонентів усередині кожного виду музичної діяльності, а по-друге, синтез теоретичного, виконавського та композиторського видів діяльності. Комплекс музично-теоретичних дисциплін забезпечить формування музичного мислення студентів (зокрема, образно-асоціативного), сприятиме розвитку відповідних аналітично-слухових навичок сприйняття, розширення кола слухових уявлень та слухового досвіду, художньо-естетичного світогляду, музичних смаків, особистісної музичної культури, творчого потенціалу.

Отже, музично-теоретичні дисципліни складають фундамент для професійного становлення майбутніх учителів, завдяки якому уможлиблюється оптимальна інтеграція музикознавчої, поліхудожньої та культурологічної інформації з методологією художньо-педагогічної діяльності.

Складовою заняття навчальної дисципліни „Основи теорії музики” є пізнавальні бесіди про жанри, стильові особливості музики різних епох, відомості про національний колорит музики різних країн, тому в якості ілюстративного матеріалу використовується такий вид результату самостійної роботи, як публічне виконання твору професійного композитора.

До комплексу творчих завдань самостійної роботи належать й такі її види, як побудова та сольфеджування септакорду, нонакорду від різних ступенів ладу. Доповненням до творчого завдання можуть стати завдання такого типу: створення мелодій на віршований текст з використанням одного з ладів народної музики; підбір супроводу до диктанту, який був написаний під час аудиторного завдання; імпровізація на заданий мотив у вигляді інтервальних та акордових послідовностей. Студентам пропонується, наприклад, створити мелодію на заданий ритм, самостійно обираючи жанр та назву своєму твору. Таким чином, варто зазначити, що самостійна робота не може розглядатись відірвано від інших факторів навчального процесу.

Самостійна робота з навчальної дисципліни „Основи теорії музики” передбачає також *опрацювання окремих тем або питань*, які не висвітлювались з тих чи інших причин у лекційному курсі. Тематика самостійної роботи охоплює всю робочу навчальну програму із зазначенням кількості годин, відведених на виконання кожної теми.

Основною метою організації та здійснення самостійної роботи студентів з даної навчальної дисципліни є більш глибоке оволодіння матеріалом дисципліни, а також сприяння розвитку вмінь робити власні висновки, більш ефективно оперувати набутими знаннями, орієнтуватися у спеціальній літературі, формувати власні моделі майбутньої професійної діяльності.

Окреме місце в процесі самостійного опанування навчальної дисципліни посідає підготовка до *тестового контролю*, що здійснюється наприкінці засвоєння кожного з модулів, а також до заліку та екзамену; *виконання*

практичних завдань; підготовка тематичних конспектів та рефератів; підготовка до модульного контролю, заліку та іспиту та ін.

Самостійну роботу над засвоєнням матеріалу з даної дисципліни можна виконувати в бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, а також в домашніх умовах. Опрацювавши літературні джерела шляхом читання, конспектування, цитування, а також отримавши консультації викладача, поступово формуватимуться уявлення про досліджені феномени, проблеми, явища та процеси.

Отже, вивчення навчальної дисципліни „Основи теорії музики” у вищих навчальних закладах має свою специфіку, яка полягає в універсальності мети та завдань навчання та виховання майбутніх учителів музичного мистецтва. Застосування творчих форм та методів у процесі самостійного опрацювання навчальної дисципліни сприятимуть виявленню шляху творчого самовираження студентів, ставатимуть надійним фундаментом професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва.

2.2 Питання та завдання для самостійного опрацювання тем

МОДУЛЬ 1

Самостійна робота до теми 1. Музика як вид мистецтва

Питання до теми:

1. „Будівельний матеріал музики”.
2. Час і простір у музиці.
3. Функції музики в культурі суспільства та житті людини:
  - найважливіші функції музичного мистецтва;
  - ігрова, катарсична, ідейна та інші особливі функції музики.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвати подібні та відмінні риси музики і художньої прози (музики та поезії)?
2. Які види мистецтва синтезовано в опері?
3. Чому музика, серед видів мистецтва, вважається найскладнішою для розуміння та найпривабливішою для підростаючого покоління?
4. Охарактеризуйте функції музичного мистецтва.

Практичні завдання:

- Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: музика, інтонація.
- Підготувати доповідь на тему „Музика в моєму житті”.
- Законспектувати та проаналізувати першоджерела: „Музика як вид мистецтва” (Побережна Г.І., Щириця Т.В. Загальна теорія музики: Підручник. – К.: Вища шк., 2004. – С.9-20).

Рекомендована література: [4, с. 16-19] [5, с. 3-4] [6, с. 9-22] [8, с. 6-7].

Самостійна робота до теми 2. Музичні звуки та їх властивості

Питання до теми:

1. Фізичні властивості звуку та їх слухове сприйняття.
2. Тембр і звуковимова.
3. Звуковий відбір у музичній практиці: обмеження в звуковому сприйнятті.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке звук як фізичне явище?
2. Чим відрізняється музичний звук від шумового?
3. Від чого залежить висота звуку?
4. Від чого залежить гучність звуку?
5. Від чого залежить тривалість звуку?
6. Чим пояснити виникнення різних тембрів?
7. Від чого залежить резонанс?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: ноти, тембр, обертон, гармоніка, резонанс, акустика.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Калашиник М. *Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашиник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 63-65.*

2. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.7-11.

3. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С. 11, 15, 20, 24.*

4. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.5-6.

Рекомендована література:[1, с.3-4][4, с. 20-28] [5, с. 5-6] [8, с. 8-15].

Самостійна робота до теми 3. Музична система

Питання до теми:

1. Основні та похідні ступені звукоряду.
2. Октавна система (позначення).

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке музична система та які звуки увійшли до її складу?
2. Що таке діапазон?
3. Що таке регістр?
4. Як записують звуки контроктави, третьої октави?
5. Що таке знаки альтерації?
6. Які ступені називаються похідними?
7. Скільки октав охоплює музичний звукоряд фортепіано? Назвіть їх.

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: діапазон, пікколо, регістр, діатонічні ступені, гексахорд, тон, півтон, звукоряд, октава, альтерація, хроматизм, нотний стан, енгармонізм.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.7-11.

2. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв.* – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С. 20, 24.

3. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.6-14.

Рекомендована література: [1, с. 4-9, 66-70][4, с. 28-36, 57-59, 172-175, 181, 324-335] [5, с. 7-11][8, с. 16-20, 32, 104-111].

Самостійна робота до теми 4.Музичний стрій

Питання до теми:

1. Стрій музичного інтонування.
2. Звуковисотна організація музичного інтонування.
3. Звуковисотний алфавіт. Звуковисотна система.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке музичний стрій?
2. Що таке *піфагорова кома*, *дидимова кома*?
3. У чому полягає температура звуків музичної системи?
4. В чому полягає звуковисотна організація музичного інтонування?
5. Чим відрізняються діатонічні півтони та цілі тони від хроматичних?
6. Як виглядає камертон і для чого його використовують?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: стрій, дидимова кома, синтонічна кома, клавір, температура, енгармонізм, унісон, камертон.

• Виконати завдання (усно, письмово):

1. Побудувати хроматичний півтон вгору і вниз від звуків: *ре, мі, ля, фа-дієз, сі-бемоль, мі-бемоль, ре-дієз.*

2. Побудувати хроматичний тон вгору і вниз від звуків: *ре, ля, до, мі.*

3. Побудувати діатонічний тон вгору і вниз від звуків: *ре, мі, сі, фа-дієз, ля-бемоль, до, мі-дієз.*

4. Заповнити хроматизмом такі проміжки між звуками: *ре – мі, соль – ля, фа – мі-бемоль, сі – до-дієз, до-дієз – ре-дієз.*

Рекомендована література: [1,с.5] [4, с. 30-31, 52-57, 60-65].

Самостійна робота до теми 5.Історія нотного письма

Питання дотемі:

1. Короткі відомості з історії нотації.
2. Мензуральна нотація.

3. Цифрові нотації.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке нотація?
2. Яку з проблем вирішували літерні нотації?
3. Що таке мензура?
4. Як і коли з'явилася тактова риска?
5. Коли виникли цифрові нотації?
6. Що таке цифровий бас?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: невми, піктографія, ідеографія, знамено, крюк, кондакарна нотація, кирилиця, мензура, мензуральна нотація, тактування, табулатура.

• Законспектувати та проаналізувати теми „Мензуральна нотація”, „Цифрова нотація” (Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб. – Х : Факт, 2001.– С. 86-89).

Рекомендована література: [8, с. 81-89].

Самостійна робота до теми 6. Нотне письмо

Питання до теми:

1. Види партитур.
2. Скорочення у рукописному нотному тексті.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке нотний стан і як записуються на них ноти?
2. З якою метою використовуються додаткові лінії?
3. Чому використовуються різні ключі?
4. Що означає ключ *До? Соль? Фа?*
5. Як записують партію тенора у скрипковому ключі?
6. Чому скрипковий та басовий ключі використовуються найчастіше?
7. Що таке аколада?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: бінарний поділ, ліга, фермата, тріоль, партитура, дискант, баритоновий ключ, меццо-сопрано, басопрофундовий ключ, аколада, тремоло, глісандо, арпеджіо, реприза, вольта, знак сеньо, кода.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.19-21.

2. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001. – С.101-104, 107,114-116.

3. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.15-30.

Рекомендована література: [1, с. 6-12, 24-25, 41-42] [4, с. 37-51, 175-176, 336-340] [5, с. 11-21, 152-159] [8, с. 89-104, 111-116].

Самостійна робота до теми 7. Мелізми

Питання до теми:

1. Розшифрування мелізмів, їх зв'язок з виконавськими традиціями та закономірностями музичного стилю.

Запитання для самоконтролю:

1. Назвіть види мелізмів.
2. Чим відрізняється довгий форшлаг від короткого?
3. Що таке орнаментика? Яке її походження?
4. Назвати епоху розквіту вокальної орнаментики?
5. Назвати епоху розквіту інструментальної мелізматички?
6. Які бувають форшлагги? Як вони записуються? Як виконуються?
7. Що таке трель? Як вона записується та виконується?
8. У чому головна виразність мордента?
9. Як виконується групето у різних творах?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: орнаментика, мелізми, колоратура, форшлаг, трель, мордент, групето.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С. 152; 157-159.

2. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтва. – 2 – ге вид., і перероб. – Х: Факт, 2001. – С. 136-140.*

3. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С. 275-284.

Рекомендована література: [1, с. 63-66] [4, с. 317-324] [5, с. 147-152] [8, с. 126-140].

Самостійна робота до теми 8. Часові співвідношення в музиці

Питання до теми:

1. Специфіка ритму в деяких видах мистецтва (поезії, прозі, музиці).
2. Ритмічний рисунок.
3. Формотворча роль ритму.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке ритм?
2. Що таке ритмічний рисунок?
3. Коли виникає ритмічний акцент?
4. Коли виникає звуковисотний, гармонічний та фактурний акценти?
5. Як впливають тривалості на ритмічне розчленування мелодії?
6. Що таке метр?

7. Що таке затакт?
8. Що таке синкопа?
9. Коли виникає міжтактова синкопа?
10. Яка найбільш поширена міждольова синкопа?
11. Що таке внутрішньодольова синкопа?
12. Що таке поліритмія? Поліметрія?

Практичні завдання:

- Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: стопа, ритм, ритмічний рисунок, поліритмія, метр, затакт, синкопа, геміола, поліметрія.

- Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. *Калашник М. Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 84-88.*

2. *Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.51-57.*

3. *Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С. 146-147, 151-153, 159-160, 173-175.*

4. *Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.39-85(за вказівками викладача).*

Рекомендована література: [1, с. 12-23, 29-32] [4, с. 66-88; 202-205, 209-216] [5, с. 26-38, 48-57] [6, с. 88-107] [8, с. 141-158].

Самостійна робота до теми 9.Тактовий розмір

Питання до теми:

1. Правила групування тривалостей.
2. Динамічні акценти.
3. Артикуляція музичного мовлення.
4. Динаміка музичного інтонування.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке тактовий розмір?
2. Які є форми запису постійного розміру?
3. Як записується змінний розмір?
4. Що таке групування тривалостей?
5. Як групуються тривалості в інструментальній музиці?
6. Що є основою групування у вокальній та хоровій музиці?
7. Яка різниця між поліритмією та поліметрією?
8. Що таке темп і як він позначається?
9. Який темп мають гопак, козачок, менует, вальс, полонез?
10. Який темп має марш?
11. Що таке агогіка?
12. Що таке метрономічні позначення?

Практичні завдання:

•Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: тривалість, групування тривалостей, темп, агогіка, динаміка.

•Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.51-57.

2. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв.* – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С. 173-175.

3. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.39-85(за вказівками викладача).

Рекомендована література: [4, с. 189-201; 207-209] [5, с. 21-26, 38-49] [6, с. 99-100] [8, с. 117-126, 160-174].

Самостійна робота до теми 10. Звуковисотні співвідношення в музиці. Інтервали

Питання до теми:

1. Мелодичні та гармонічні інтервали.
2. Ступенева і тонова величина інтервалів.
3. Консонуючі та дисонуючі інтервали.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке музичний інтервал?
2. Які інтервали називаються мелодичними?
3. Які інтервали називаються гармонічними?
4. У чому полягає виражальність мелодичних інтервалів?
5. У чому полягає виражальність гармонічних інтервалів?
6. Як ви розумієте поняття „тонова величина інтервалу” та „ступенева величина інтервалу”?
7. Що таке тритон?
8. Які інтервали називаються збільшеними?
9. Які інтервали називаються зменшеними?
10. Яким шляхом одержують збільшені та зменшені інтервали?
11. Який інтервал не може бути зменшеним?
12. Що називається консонансом та дисонансом? Які інтервали належать до досконалих консонансів, недосконалих консонансів, дисонансів.

Практичні завдання:

•Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: фонізм, інтервали, консонанс, дисонанс.

•Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Вахромеев В. „Элементарная теория музыки”. – М.: Музыка, 1983. – С. 84-89.

2. Калашник М. *Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашник.* – Харків : Фактор, 2004. – С. 155-160.

3. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.65-66.

4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.47-51.*

5. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.86-123 (за вказівками викладача).

Рекомендована література:[1, с. 91-98] [4, с. 129-139, 150-160] [5, с. 57-66] [6, с. 109-112, 141-148] [8, с. 33-51].

Самостійна робота до теми 11.Акорди

Питання до теми:

1. Різновиди акордів.
2. Основний вид тризвуку та його обернення.
3. Співзвуччя та акорди в музичному мовленні.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке співзвуччя?
2. Що називається акордом?
3. Що таке тризвук?
4. Перелічіть різновиди тризвуків. Чим вони відрізняються один від одного?
5. Скільки обернень має тризвук? Як утворюються тризвуки, називаються і позначаються?
6. Який тризвук має назву великий або мажорний?
7. Який тризвук має назву малий або мінорний?
8. Який тризвук має назву збільшений? зменшений?
9. Які тризвуки відносяться до консонуючих? Дисонуючих?
10. Що називається септакордом?
11. Назвіть різновиди септакордів. Чим вони відрізняються один від одного?

Практичні завдання:

•Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми:співзвуччя, акорд, терція будова, мажор, мінор, септакорд.

•Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Вахромеев В. „Элементарная теория музыки”. – М.: Музыка, 1983. – С. 150-154.

2. Калашник М. *Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 169-171.*

3. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.71-73.

4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.61-66, 78-80.*

5. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.184-203 (за вказівками викладача).

Рекомендована література: [1, с. 109-121][4, с. 161-165, 168-171, 296-298] [5, с. 67-73] [6, с. 112-121] [8, с. 51-65].

Самостійна робота до теми 12.Акорди більш складної будови

Питання до теми:

1. Нонакорд та його розв’язання.
2. Виклад акордів більш складної будови.

Запитання для самоконтролю:

3. Що називається нонакордом?
4. Чому акорд з п’яти звуків, які розташовані за терціями, називається нонакордом?
5. Що таке кластер?
6. Що таке квартакорд?
7. Що таке квартсептакорд?
8. Який інтервал утворюють крайні звуки ундецимакорду?
9. Як називається акорд терцієвої будови з семи звуків?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: нонакорди, моноінтервальні акорди, кластери.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

• Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтва. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.78-80.*

Рекомендована література: [4, с. 306-311, 315-316] [5, с. 67-73] [6, с. 116-121] [8, с. 66-80].

МОДУЛЬ 2

Самостійна робота до теми 13.Мелодія

Питання до теми:

1. Ладогармонічні співвідношення в мелодії.
2. Мелодико-синтаксичні структури.
3. Інтервальна структурованість мелодичної лінії.
4. Типи мелосу і функціональне призначення мелодії в музичному творі.

Запитання для самоконтролю:

1. Які ви знаєте форми та напрямки мелодичного руху?
2. Чим визначається тип мелодичної лінії?
3. Які характерні риси має вокальна музика?
4. Що таке кульмінація?
5. Що таке секвенція?
6. Яке значення для мелодії мають цезури?
7. Що таке мелодична лінія та мелодичні хвилі?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: мелодія, речитатив, секвенція, кульмінація.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Калашник М. *Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 198-201.*

2. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.141-143.

3. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.319-323.*

4. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.240-255.

Рекомендована література: [4, с.182-185] [5, с. 135-143] [6, с. 135-169] [8, с. 306-323].

Самостійна робота до теми 14.Лад. Тональність

Питання до теми:

1. Загальні поняття про лад.
2. Еволюція ладоутворення.
3. Ладова організація музичного інтонування.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке лад?
2. Що таке тетрахорд?
3. У чому полягає різниця між гамою та звукорядом ладу?
4. Які лади стали основою ладогармонічної системи?
5. Що означають слова: домінанта, субдомінанта, медіанта?
6. Які звуки називаються стійкими, а які нестійкими?
7. Які ступені ладу є стійкими?
8. Який ступінь ладу є найстійкішим, а який – найбільш нестійкий?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: тоніка, лад, тональність, гама, тетрахорд, ладотональність, монотонікальність, домінанта, субдомінанта, ладова функція, медіанта, субмедіанта.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Вахромеев В. „Элементарная теория музыки”. – М.: Музыка, 1983. – С. 115-120.

2. Калашник М. *Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 255-259.*

3. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.–77-79, 85-86, 92, 96.

4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С. 185-189, 234-238.*

5. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.126-173.

• Від основних і альтерованих ступенів побудувати висхідні або низхідні тетра хорди:

а) нижній тетра хорд мажору і мінору;

б) позначати ступеневу та тонову величину; визначити і позначити тональність;

в) верхній тетра хорд трьох видів мажору і мінору, позначити ступені, тонову структуру, визначити і позначити тональний різновид ладу.

• В паралельних або однойменних тональностях побудувати:

а) нижній тетра хорд мажору і мінору;

б) верхній тетра хорд трьох різновидів ладу; позначити тонову структуру, ступені і їх ладову функцію.

Примітка: Практичні завдання виконуються від трьох звуків, наприклад – до, до -дієз, або до-бемоль уникаючи подвійних знаків альтерації.

Рекомендована література: [1, с. 71-85] [4, с. 165-169, 218-220] [5, с. 73-96] [6, с. 53-87] [8, с. 175-179, 262-266, 268-269].

Самостійна робота до теми 15. Тональності мажоро-мінорної системи

Питання до теми:

1. Поліладовість та політональність.

2. Політональність як специфічний засіб ускладнення звукової вертикалі.

Запитання для самоконтролю:

1. Визначіть, що таке кварто-квінтове коло тональностей?

2. Як називається перехід із однієї тональності в іншу?

3. Що таке модуляційний знак альтерації?

4. Що таке модулюючий інтервал?

5. Що таке модулюючий акорд?

6. У чому полягає різниця між модуляцією та відхиленням?

7. Що таке тональний план музичного твору?

8. Що таке поліладовість?

9. Що таке політональність?

10. Коли виникає політональність?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: паралельні тональності, однойменні тональності, модуляція, політональність.

Рекомендована література: [4, с. 220-223, 242-248, 255-258] [5, с. 73-96] [8, с. 227-232, 278-284, 288-292].

Самостійна робота до теми 16. Будова інтервалів у мажорі та мінорі

Питання до теми:

1. Інтервали в тональності.

2. Розв'язання тритонів.

3. Будова характерних інтервалів.

Запитання для самоконтролю:

1. Чим відрізняються інтервали музичної системи від інтервалів в ладу?
2. Які інтервали є стійкими, а які нестійкими?
3. У чому полягає принцип ладового розв'язання інтервалів?
4. Яке голосоведення називається плавним, а яке стрибковим?
5. Які є форми викладу інтервалів?
6. У чому полягає виражальність мелодичних інтервалів?
7. У чому полягає виражальність гармонічних інтервалів?
8. Які інтервали належать до характерних?
9. На яких ступенях будуються характерні інтервали: а) у гармонічному мажорі? б) у гармонічному мінорі?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: характерні інтервали, мелодичні інтервали, гармонічні інтервали.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Вахромеев В. „Элементарная теория музыки”. – М.: Музыка, 1983.
2. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С.104-105.
3. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб. – Х : Факт, 2001. – С. 37-45, 247-249.*
4. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.174-183.

Рекомендована література: [1, с.98-110] [4, с. 146-149, 155-160, 266-295] [5, с. 96-100] [8, с. 238-254, 267-268].

Самостійна робота до теми 17. Тризвуки у натуральних і гармонічних ладах

Питання до теми:

1. Гармонічні функції.
2. Розв'язання нестійких тризвуків.

Запитання для самоконтролю:

1. Акорди якої функції зазнали змін у гармонічному мінорі?
2. Акорди якої функції зазнали змін у гармонічному мажорі?
3. Який інтервал обумовив появу збільшеного тризвуку в гармонічних ладах?
4. Завдяки якому інтервалу виникає енгармонізм обернень збільшеного тризвуку?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: функції ладу, збільшений тризвук, зменшений тризвук.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Калашиник М. Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашиник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 309-316.

2. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С. 110-111.

3. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С. 61-65, 260-262, 274-277.

4. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.184-210.

•Вміти побудувати і заграти на фортепіано (в тональностях до двох знаків) наступні акордові послідовності:

$T^5_3-S^6_4-D^6-T^5_3-T^6-D^6_4-T^6$;

$T^6-S^5_3-T^6-D^6_4-T^6$;

$T^6_4-S^6-D^5_3-T^6_4$

Рекомендована література: [1, с.98-110] [4, с. 309-316] [5, с. 100-107] [6, с.109-121] [8,с. 272-277].

Самостійна робота до теми 18.Септакорди у натуральних і гармонічних ладах

Питання до теми:

1. Розв’язання домінантсептакорду та його обернень.
2. Увідні септакорди. Їх обернення та розв’язання.
3. Септакорд другого ступеню.

Запитання для самоконтролю:

1. Як розв’язується неповний D_7 ?
2. Як розв’язуються септакорди у діатоніці?
3. Які інтервали визначали розв’язання зм. VII_7 ?
4. Завдяки якому інтервалу виникає енгармонізм обернень зм. VII_7 ?
5. На якій основі здійснюється перехід VII_7 у D_7 , II_7 у D_7 , II_7 у VII_7 ?
6. Який септакорд має назву субдомінантового?
7. Чим пояснюється різне розв’язання другого квінтсектакорду та увідного терцквартакорду?

Практичні завдання:

•Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: домінантовий септакорд, увідні септакорди, побічні септакорди.

•Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Вахромеев В. „Элементарная теория музыки”. – М.: Музыка, 1983.
2. Калашиник М. Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашиник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 309-316.
3. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С. 110-112.

4. Смазлий Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв.* – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.260-262, 274-277.

5. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.198-210.

Вміти побудувати і заграти на фортепіано (в тональностях до двох знаків) наступні акордові послідовності:

$T^5_3-D^6_5-T^5_3-S_6-T^6_4-D^5_3-D_2-T_6-S^5_3-T_6$; $T^6_4-III_6-D^5_3-D_2-T_6-II_7-D^4_3-T^5_3(\Pi)$;
 $T_6-S^5_3-D_2-D^4_3-D^6_5-T^5_3-S^6_4-T^5_3$; $T_6-II^6_5-II^4_3-II_2-T^5_3-S_6-T^6_4-D^5_3-D_2-T_6-S^5_3-T_6$;
 $T^5_3-T_6-II_7-D^4_3-T^5_3(\Pi)-S^6_4-T^5_3(\Pi)$; $T^5_3-T_6-III^5_3-D^6_4-D^4_3-D_2-T_6-S^5_3-T_6$;
 $T_6-II_6-II^6_5-D_2-T_6-D^6_4-D^4_3-T^5_3(\Pi)$; $t^5_3-3M.VII_7-D^6_5-t^5_3-S_6-t^6_4-D^5_3-D_2-t_6-S^5_3-t_6$;
 $t^5_3-t_6-t^6_4-D^5_3-D_2-D^4_3-t^5_3(\Pi)-s^6_4-t^5_3(\Pi)$; $T^6_4-VI-II^6_5-D_2-T_6-D^4_3-T^5_3(\Pi)$;
 $T^5_3-D^6_4-T_6-II_6-II^6_5-D_2-T_6-S^5_3-T_6$; $T^5_3-VI_6-II_2-D^6_5-T^5_3-S_6-T^6_4$;
 $T^5_3-VII_6-VII^6_5-D^4_3-T^5_3(\Pi)-S^6_4-T^5_3(\Pi)$; $T_6-VI^6_4-S^5_3-II_6-VII^4_3-D_2-T_6-S^5_3-T_6$;
 $T^5_3-M.VII_7-D^6_5-T^5_3-S_6-T^6_4-D^5_3-D_2-T_6-S^5_3-T_6$;
 $T^5_3-T_6-T^6_4-III_6-D^5_3-D_2-T_6-II_7-D^4_3-T^5_3(\Pi)-S^6_4-T^5_3(\Pi)$;
 $T^6_4-VI-II^6_5-D_2-T_6-S^5_3-T_6$.

Рекомендована література: [1, с. 111-122] [4, 296-316] [5, 107-112] [8,с. 254-262, 274-277].

Самостійна робота до теми 19. Монодичні ладові системи

Питання до теми:

1. Поняття про паралельно-змінний лад та мажоро-мінор.
2. Лади на основі маломістких звукорядів.
3. Модальність і тональність як історичні етапи ладового розвитку.

Запитання для самоконтролю:

- 1.Що називається діатонікою ?
2. Які лади називаються змінними?
3. Які звукоряди належать до маломістких?
4. За рахунок чого розширювався обсяг маломістких звукорядів?
5. Які тетрахорди лежать в основі ладів народної музики?
6. Звідки походять назви ладів – дорійський, фригійський, лідійський?
7. Як утворилися семиступеневі грецькі лади? Розкажіть про їх будову в порівнянні з натуральним мажором та натуральним мінором?
8. Які лади вживались у церковній музиці середньовічної Європи?
9. У чому полягала реформа церковних ладів?
10. Що спільного між церковними та грецькими ладами? Що їх ріднить?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: монодія, пентатоніка, тетрахорд, гептахорд, гіпо, гексахорд, мутація, дихорд, модальність у музиці, модальність у теорії ладу, поліладовість.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Вахромеев В. „Елементарная теория музыки”. – М.: Музыка, 1983.
2. Калашник М. Уроки елементарної теорії музики [Текст]: навчальний посібник / М. Калашник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 255-259.
3. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С. 124-131.
4. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.194-197, 206-209, 219-221
5. Хвостенко В. „Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.229-239.

Рекомендована література: [1, с.85-91] [4, с. 223-241] [5, с. 112-131] [6, с.55-87] [8, с. 189-221, 288-291].

Самостійна робота до теми 20. Хроматика

Питання до теми:

1. Цілотоновий звукоряд.
2. Гама Римського-Корсакова.
3. Атональна музика.
4. Модальність в сучасній композиції.

Запитання для самоконтролю:

1. Що таке збільшений або цілотоновий лад, скільки в ньому ступенів?
2. Як будується зменшений лад і де він застосовується?
3. Що таке серія? Як виникають її варіанти?
4. Що таке хроматизм?
5. Коли виникає політональність?
6. Яка музика називається атональною?
7. Що таке додекафонія?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: хроматика, штучні звукоряди, додекафонія, сонористика, алеаторика, електронна музика, аладовість, прийом ракоходу, інверсія.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С. 135.
2. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.303-305.

Рекомендована література: [4, с. 248-259] [5, с. 132-135] [8, с. 292-305].

Самостійна робота до теми 21. Транспозиція

Питання до теми:

1. Загальні поняття про транспозицію та сфери її застосування.
2. Способи транспозиції.

Запитання для самоконтролю:

1. Що означає поняття „транспозиція”?
2. Чим викликається необхідність транспозиції?
3. На який інтервал допускається транспозиція шляхом заміни ключів або ключових знаків?
4. Чи можлива транспозиція на хроматичний півтон шляхом заміни ключів?

Практичні завдання:

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. *Калашник М. Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашник. – Харків : Фактор, 2004. – С. 181.*
2. *Павлюченко С. „Елементарна теорія музики”. – К.: Музична Україна, 1980. – С. 110-112.*
4. *Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.235-238.*
5. *Хвостенко В. „Сборник задач и упражнених по элементарной теории музыки” – М.: Музыка, 1973. – С.260-274.*

Рекомендована література: [4, с. 177-181] [5, с. 143-147][8,с. 233-238].

Самостійна робота до теми 22. Музичний синтаксис

Питання до теми:

1. Період як самостійна форма.
2. Синтаксичні елементи й синтагми музичного мовлення.
3. Синтаксичний ритм.

Запитання для самоконтролю:

1. Яка музична побудова називається періодом?
2. Як називається закінчення музичної побудови?
3. Яке співвідношення каденції характерне для періоду?
4. Який період називається однотональним?
5. Який період називається модулюючим?
6. Як називаються побудови, на котрі ділиться речення?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: цезура, період, фраза, мотив, субмотив, каденція.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. *Вахромеев В. „Элементарная теория музыки”. – М.: Музыка, 1983.*
2. *Смаглій Г.А., Маловик Л.В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб.– Х : Факт, 2001.– С.319-323.*

Рекомендована література: [4, с. 185-188, 198-201] [6, с. 159-163] [8, с. 308-324].

Самостійна робота до теми 23. Музичні склади та фактура

Питання до теми:

1. Монодія.
2. Виразальні можливості поліфонії.
3. Визначення поняття фактури.
4. Роль фактури в організації і сприйнятті музичного твору.
5. Фактура як засіб музичної виразності.
6. Фактура і жанр.
7. Виразальна і формотворча роль фактури.

Запитання для самоконтролю:

1. Як називається принцип організації музичної тканини?
2. Що таке музична фактура?
3. Що таке гетерофонія?
4. Чим відрізняється поліфонія від інших форм багатоголосся?
5. Чим характеризується гармонічний склад? Його різновиди?
6. Який голос є основним в музиці гомофонного складу?
7. Що таке музичний стиль?
8. Які жанри склалися в народній музиці?
9. У чому проявляється взаємовплив жанрів у музичному мистецтві?

Практичні завдання:

• Підготувати словник ключових термінів і понять, необхідних для засвоєння даної теми: монодичний склад, фактура, гомофонія, поліфонія, імітація, канон, інвенція, fuga, контрапункт, експозиція, інтермедія, хоральний склад, гомофонний склад, акомпанемент, органний пункт, стиль, жанр.

• Виконати завдання (усно, письмово, на фортепіано):

1. Смаглій Г.А., Маловик Л.В. *Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – 2 – ге вид., і перероб. – X : Факт, 2001. – С.339-343.*

Рекомендована література: [6, с. 108-135, 170-272] [8, с. 324-343].

2.3 Тематика та вимоги щодо підготовки реферату з „Основ теорії музики”

Одним з видів самостійної роботи з навчальної дисципліни „Основ теорії музики” є написання рефератів. Реферат – це стислий виклад сутності навчально-виховної роботи чи проблеми на основі огляду відповідної літератури та інших джерел. Як правило, реферат має науково-інформаційне призначення.

У рефераті звичайно розкривається теоретичне та практичне значення теми, аналізуються публікації з теми, дається оцінка та висновки з опрацьованого навчального матеріалу. Підготовка реферату по одному з питань, що окремо

сформульовані викладачем у спеціальному переліку тем (на вибір студента) є самостійною домашньою роботою. Перед написанням реферату з конкретної теми необхідно опрацювати рекомендовану літературу та інші джерела, осмислити прочитане і викласти думки на папір.

Багато, щоб реферат був написаний власноруч, а не друкованим на комп'ютері, щоб запобігти запозиченням з системи Internet. Обсяг реферату писаного від руки, не менше 10-12 повних сторінок формату А4 (не враховуючи титульної сторінки, літературних джерел та додатків).

Таблиця 3 - Структура реферату та особливості викладу матеріалу

<i>Вступ</i>	Цей компонент не потребує цитувань (хоч вони допускаються), великої кількості абстрактних розмірковувань і великого обсягу. Обов'язково виділити предмет опису, обґрунтувати тему, яка висвітлюється в рефераті, вказавши на персоналії, які працювали над даним питанням, назвати їх праці. Це слід робити чітко й логічно, щоб обсяг вступу не перевищував 15 відсотків від обсягу роботи (1 сторінка).
<i>Основна частина</i>	Тут немає особливих регламентацій. Головне, щоб написати реферат самостійно. Матеріал, який викладається, необхідно обґрунтовано реферувати. Коли є аргументи і контраргументи, можна вступати в полеміку. Сміливо можна використовувати цитати як для підтвердження, так і для спростування. Цитований матеріал в основній частині, незалежно від форми цитування – дослівного (в лапках), світоглядно-змістового (своїми словами з зазначенням авторства матеріалу, який використовується), не повинен перевершувати 30 відсотків реферату. Загальний обсяг основної частини становить приблизно 7-8 сторінок.
<i>Висновки</i>	Це – підсумковий компонент реферату, в якому думку слід висловлювати чітко, точно, лаконічно. Жодних цитат, припущень, розмірковувань. Конкретні висновки можна нумерувати
<i>Список використаної літератури</i>	Укладається за алфавітним порядком.
<i>Додатки</i>	Схеми, таблиці тощо. Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично до сторінки (посередині).

Реферат рецензується і оцінюється.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Музика як вид мистецтва: виховна роль музики.
2. Інтонаційна природа музики: музична інтонація у вузькому розумінні.
3. Мовна і музична інтонації. Загальні властивості і їх функції.
4. Специфіка музичної інтонації.
5. Пластичні властивості музичної інтонації.
6. Категорія інтонації у філософсько-естетичному аспекті.
7. Значення інтонаційної теорії для музичного виховання.
8. Звуковисотні системи народної музики.
9. Звуковисотні системи європейської професійної музики.
10. Універсальність поняття „ритм”.
11. Специфіка ритму у видах мистецтва: ритм в поезії.
12. Ритм у художній прозі.
13. Ритм у живописі.
14. Поняття ритму й метру в музичному мистецтві.
15. Типи метроритмічної організації музичного інтонування.
16. Особливі ритмічні відношення в музичному інтонуванні.
17. Темп музичного інтонування.
18. Проблема організації музичної динаміки та артикуляції.
19. Загальні ладові характеристики.
20. Модальність і тональність як історичні етапи ладового розвитку.
21. Руйнація класичної тональної системи.
22. Виразальна роль ладу.
23. Лад як інтегративний закон звуковисотної модуляції та ритму інтонування.
24. Типи ладової організації музичного інтонування.
25. Закономірності організації гармонічних засобів (історико-стильовий аспект).
26. Інтервальна структурованість мелодичної лінії.
27. Типи мелосу і функціональне призначення мелодії в музичному творі.
28. Реформа Гвідо Аретинського.
29. Мензуральна та цифрова нотації в історії нотного письма.
30. Фактура та її роль в організації і сприйнятті музичного твору.
31. Компоненти фактури та їх функції.
32. Історичний огляд розвитку багатоголосся.
33. Взаємодія властивостей гармонічних елементів.
34. Фонічні та структурні властивості інтервалів.
35. Фонічні та структурні особливості септакордів.
36. Синтез консонансу та дисонансу в септакордах.
37. Основні елементи гармонії.
38. Виразальні можливості ритму в багатоголосій музиці.
39. Основні категорії музичних стилів.
40. Жанрова система музичної культури.

2.4 Критерії оцінювання самостійно здобутих навчальних досягнень студентів

Таблиця 4– Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка навчальних досягнень студента	Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів
„відмінно”	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему навчального матеріалу дисципліни, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду самостійної роботи. Студент системно володіє матеріалом і може презентувати його перед аудиторією, має власну думку щодо викладеного матеріалу, здатен її аргументувати, самостійно робить узагальнення та висновки.
„добре”	Завдання виконано вчасно, його зміст у повному обсязі розкриває тему навчального матеріалу дисципліни, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду самостійної роботи. Студент може доповісти основні положення проведеної роботи без глибокого аналізу, узагальнення матеріалу та підведення підсумків.
„задовільно”	Завдання виконано вчасно, його зміст поверхнево або фрагментарно розкриває тему дослідження, оформлення відповідає всім вимогам до даного виду самостійної роботи. Студент не проводить аналізу джерел, з яких було отримано інформацію, не здатен самостійно узагальнити та систематизувати матеріал, зазнає труднощів під час презентації проведеного дослідження перед аудиторією.
„незадовільно”	Завдання виконано невчасно. Оформлення не відповідає вимогам, що висуваються до даного виду робіт. Студент не орієнтується у змісті представленого матеріалу, не здатен презентувати його перед аудиторією.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базові

1. Андрєєва О. Основи музичної грамоти [Текст] / О. Андрєєва. – Вид. 5-те випр. і допов. – К. : Музична Україна, 1993 – 136 с. : нот.
2. Барська З. Барви української народної пісні [Текст] : хрестоматія / З. Барська. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 180 с.
3. Виноградов Г. Елементарна теорія музики і сольфеджіо [Текст] : учбовий посібник. Ч. 1-2 / Г. Виноградов. – К. : Музична Україна, 1969. – 198, [2]с.
4. Калашник М. Уроки елементарної теорії музики [Текст] : навчальний посібник / М. Калашник. – Харків : Фактор, 2004. – 352 с.
5. Павлюченко С. Елементарна теорія музики [Текст] : посіб. для муз. шк. та уч-щ / С. Павлюченко. – К. : Музична Україна, 1980. – 158, [2] с.
6. Побережна Г. І. Загальна теорія музики [Текст] : підручник / Г. І. Побережна, Т. В. Щириця. – К. : Вища школа, 2004. – 303 с. : іл.
7. Поплавська Ю. О. Методика навчання музичної грамоти в початковій школі [Текст] : навчально-методичний посібник / Ю. О. Поплавська. – 3-тє змінєне та допов. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. – 128 с.
8. Смаглій Г. А. Основи теорії музики [Текст] : [підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв] / Г. А. Смаглій, Л. В. Маловик. – 2-ге вид., допов. і переробл. – Х. : Факт, 2001. – 384 с.
9. Способин И. В. Элементарная теория музыки [Текст] : учеб. для муз. уч-щ / И. В. Способин. – Изд. 8-е. – М. : Музыка, 1984. – 199 с. : нот.
10. Упражнения по элементарной теории музыки [Текст] : учеб. пособие / [авт.-сост.: Н. Ю. Афонина, Т. Е. Бабанина, С. Е. Белкина и др.]. – Л. : Музыка, 1986. – 176 с.
11. Хвостенко В. Сборник задач и упражнений по элементарной теории музыки [Текст] / В. Хвостенко. – М. : Музыка, 1973. – 285 с.
12. Шип С. Музична форма від звуку до стилю [Текст] : навчальний посібник / С. Шип. – К. : Заповіт, 1998. – 367, [1] с.
13. Юцевич Ю. Є. Музыка [Текст] : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с. : 77 нотних прикладів та малюнків.

Допоміжні

14. Алексеев Б. Элементарная теория музыки [Текст] / Б. Алексеев, А. Мясоєдов. – М. : Музыка, 1986. – 240 с.
15. Вахромеев В. Элементарная теория музыки [Текст] / В. Вахромеев. – М.: Музыка, 1975. – с.
16. Ганзіна Т. Правила з елементарної теорії музики [Текст] : посібник для учнів музичних шкіл та шкіл мистецтв / Т. Ганзіна. – К. : Мелосвіт, 2002. – 76 с.

17. Келіна Н. Безмашинное програмирование в курсе элементарной теории музыки [Текст] / Н. Келіна, А. Волшаник, Л. Лебец. – К. : Музична Україна, 1985. – с.
18. Колесса Ф. Шкільний співаник [Текст] : з педагогічної спадщини композитора / Ф. Колесса. – Вид. 2-ге. – К. : Музична Україна, 1993. – 223, [1] с.
19. Кушка Я. С. Збірник пісень для школярів [Текст] : нотний додаток. Ч. 2. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. – 124 с.
20. Пісенник [Текст] : збірник пісень для учнів 5–8 класів загальноосвітньої школи / упоряд. В.Я.Квашук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 128 с.
21. Поляковська С. П. Використання довідникових матеріалів з музичної грамоти [Текст] : для абітурієнтів вищ. навч. закладів культ. і мистецтв I-II рівнів акред. / уклад. С. П. Поляковська. – Вінниця : Нова Книга, 2012. – 40 с.
22. Рябчун А. С. Подарунок дітям [Текст] : пісні для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / упоряд. Н.А.Гранжа. – Дрогобич : Просвіт, 2010. – С.22.
23. Списаренко Б. Д. Золоте покотьюло [Текст] : літературно-музична різдвяна композиція / Б. Д. Списаренко, Є.І. Досенко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2004. – 31 с.

Навчально-методичне видання

ОСНОВИ ТЕОРІЇ МУЗИКИ

Методичні рекомендації
Укладач *Н.І.Товтин*

Тираж 5 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26